

MIHAI DAVID

ESEU ASUPRA CUNOAȘTERII ÎN DREPTUL CIVIL

Aparență. Opozabilitate. Formalism. Publicitate

Universul Juridic

București

-2017-

Prefață.....	XIX
Abrevieri.....	XXIII
Precizări introductive.....	1

CAPITOLUL I. TEORIA APARENȚEI. SEMNIFICAȚIE ȘI RELEVANȚĂ JURIDICĂ.....

1) Aparența. Semnificație.....	5
A) Aparența – criteriu al realității.....	5
B) Aparența – criteriu al cunoașterii.....	5
C) Semnificația filosofică.....	7
D) ... și aproximarea juridică.....	7
a) Liminarii.....	7
b) Precizare.....	9
c) Situații juridice zise aparente. Semnificație.....	10
(i) Studiu de caz: anularea hotărârii declarative de moarte ca premisă a aplicării teoriei aparenței.....	12
(ii) De ce am ales acest exemplu? Justificare.....	12
(iii) Este acest exemplu unul relevant?.....	13
Cunoaștere superficială și cunoaștere exactă în condițiile date.....	14
Miza cunoașterii exacte în condițiile date și criteriile de legitimare.....	17
Limita sferei de relevanță a cunoașterii.....	17
(iv) Putem vorbi despre veritabile aparențe generate nemijlocit de acte juridice?.....	19
(v) Concluzie intermediară: Generalitatea și relevanța aparențelor juridice.....	19
(vi) Precizare: cunoașterea exactă în condițiile date prezintă relevanță doar dacă are ca obiect o stare de fapt revelatoare a unei situații juridice.....	22
(vii) Delimitare.....	24
d) Concluzie.....	24
2) Definierea „juridică” a aparenței.....	25
A) Precizări introductive.....	25
B) Valorizarea juridică a cunoașterii. Observații generale.....	27
C) Realitate juridică. Cunoaștere și adevăr juridic.....	32
3) Sistemul juridic și reificarea situațiilor juridice.....	33
A) <i>Fact</i> și drept.....	33
B) Miza reificării.....	35
C) Teoria „clasică” a aparenței.....	36
D) Reproduserile situațiilor juridice. Noțiune.....	37
E) <i>Experiența și obișnuința ca fundamente ale cunoașterii în filosofia lui Hume</i>	39
F) Concluzie intermediară.....	41
4) Efectul atributiv de drepturi asociat aparenței inexacte.....	42
Delimitare.....	42

A) <i>Descrierea ipotezei</i>	42
a) Origini. Dreptul roman	43
b) Reglementare legală	43
(i) Eroare invincibilă și eroare legitimă: cunoaștere posibilă și cunoaștere impusă	44
(ii) Eroarea invincibilă și buna-credință (eroarea legitimă): deosebiriile regimului probatoriu.....	46
(iii) Teoria clasică a aparenței suplinește ineficacitatea inițială a titlului de dobândire al <i>errans</i> -ului, nicidecum nevalabilitatea acestuia.....	51
(iv) Teoria clasică a aparenței îl împiedică pe terțul interesat să se prevaleze de situația juridică reală, pentru a-l proteja în acest mod pe <i>errans</i> -ul care a acționat juridic, întemeindu-se pe aparența inexactă	52
B) <i>Condiții</i>	53
a) Cerințele pentru aplicarea teoriei clasice a aparenței, consacrate de practica și literatura juridică	53
b) Viziunea proprie asupra cerințelor de îndeplinit pentru aplicarea teoriei clasice a aparenței	55
(i) Terțul să se fi aflat într-o eroare absolut invincibilă sau cel puțin legitimă/scuzabilă.....	55
(ii) <i>Errans</i> -ul să fi acționat juridic – sau să fi omis utilizarea mijloacelor juridice aflate la dispoziția sa – tocmai pentru că s-a întemeiat pe aparența inexactă	58
(iii) Eroarea să fi purtat asupra unei situații juridice preexistente	60
Regula	60
Semnificația: eroare în legătură cu statutul juridic al cocontractantului	61
Excepția: cazul atipic presupus de art. 1.373 alin. (3) C. civ.	64
(iv) <i>Errans</i> -ul să fie străin de situația juridică preexistentă, cu privire la care a fost în eroare	68
Precizare.....	70
Studiu de caz: regulile care permit posesorului păstrarea fructelor sau restituirea cheltuielilor necesare/utile nu fac aplicația teoriei clasice a aparenței	71
Studiu de caz: ineficacitatea actelor subsecvente și teoria clasică a aparenței	73
(v) Eroarea terțului să fi purtat asupra unei situații juridice preexistente, care îi este opozabilă acestuia independent de cunoaștere: teoria clasică a aparenței, modalitate de temperare a consecințelor opozabilității deplin drept	74
(vi) Eroarea asupra situației juridice preexistente își poate avea cauza în eroarea asupra unei stări de fapt sau poate fi independentă de o astfel de eroare.....	76
(vii) Actul juridic încheiat de <i>errans</i> să nu fi fost desființat	76
(viii) Legea să nu înlăture – expres sau implicat – aplicabilitatea teoriei clasice a aparenței.....	77

(ix) Legea să nu lipsească de interes aplicabilitatea teoriei clasice a aparenței	77
(x) Cel ale cărui interese sunt sacrificate să fi contribuit la crearea premiselor aparenței inexacte (dacă legea o impune, expres sau implicit)	79
C) <i>Mecanismul propus și justificarea sa</i>	80
Precizări introductive	80
a) Cunoașterea la momentul încheierii actului juridic	80
(i) Îndatorirea de a se informa... sau despre cum sistemul juridic substituie cunoașterii propriu-zise cunoașterea impusă	81
Liminarii	81
Sferă	83
Noțiune	84
Delimitare: îndatorirea de a se informa și obligația de informare precontractuală	84
De ce e preferată cunoașterea impusă, în detrimentul cunoașterii efective?	85
Preambul	85
Rațiune	87
Concluzie intermediară	89
Cunoașterea efectivă, cunoașterea posibilă și cunoașterea impusă: noțiune	90
Îndatorirea de a se informa implică asumarea ca rezultat exclusiv a cunoașterii exacte în condițiile date. Modul în care se reflectă acest fapt asupra probațiunii	93
Interesul distincției între cele trei tipuri de cunoaștere este condiționat de relevanța juridică a cunoașterii efective	95
Studiu de caz: sfera terților ținuți de îndatorirea de a se informa (și) prin consultarea AEGRM. O simplă ezitare a legiutorului?	97
Concluzie intermediară	103
Art. 2.422 C. civ. <i>versus</i> art. 901 C. civ.	105
Strania poveste a art. 2.415 C. civ.	106
Consecințe juridice asociate îndatoririi de a se informa: opozabilitatea prin cunoaștere și ignorarea legitimă a unei realități juridice opozabile....	108
(ii) Cunoaștere și opozabilitate	110
(iii) Caracterul fortuit sau (doar) scuzabil al erorii și rațiunea regimului probatoriu al acestuia	111
(iv) Opozabilitatea prin cunoaștere și teoria clasică a aparenței	114
(v) Clarificare: semnificația probațiunii impuse de teoria aparenței	115
(vi) Concluzie intermediară: cunoașterea exactă în condițiile date – criteriu al adevărului juridic	116
b) Forța obligatorie a actului juridic încheiat în considerarea aparenței – temei al menținerii acesteia în detrimentul veritabilei situații juridice	117
D) <i>Implicațiile teoriei aparenței în raporturile dintre titularul aparent, cel veritabil și dobânditorul de bună-credință</i>	119
Precizări introductive	119

a) Scindarea realității juridice	120
b) Specificul ipotezelor de aplicare a teoriei clasice a aparenței	122
Studiu de caz: art. 1.275 C. civ. și art. 1.782 C. civ. – conflictul de	
titluri concurente soluționat de teoria clasică a aparenței	124
c) Concluzie intermediară: opozabilitatea de plin drept, opozabilitatea	
condiționată de cunoaștere și teoria clasică a aparenței	126
d) Titlul de dobândire al beneficiarului aparenței	127
(i) Preambul. Teoria clasică a aparenței și raporturile obligaționale	128
(ii) Explicații avansate în doctrină	128
e) Soluția pe care o propunem	130
(i) Liminarii	130
(ii) Delimitări	132
(iii) Efecte juridice față de terțul de bună-credință	133
Teoria aparenței nu este un mod distinct de dobândire a drepturilor	
subiective	133
Teoria aparenței implică, de regulă, extinderea față de un terț a	
efectelor actului juridic încheiat de <i>errans</i>	133
Studiu de caz: simulația și condițiile în care creează premisele pentru	
aplicarea teoriei aparenței	134
Rațiunea aplicării teoriei clasice a aparenței din perspectiva terțului	
de bună-credință	138
Teoria aparenței operează doar dacă este invocată de <i>errans</i> , în	
detrimentul alternativelor aflate la dispoziția acestuia	139
(iv) Efectele juridice față de titularul veritabil	141
Efectele juridice față de titularul veritabil, produse în beneficiul	
terțului de bună-credință	141
Consecințe: (I) Alte efecte juridice produse față de titularul veritabil,	
în relația cu terțul de bună-credință	145
Consecințe: (II) Efectele juridice în relația dintre titularul veritabil și	
titularul aparent	146
Studiu de caz: aplicarea teoriei aparenței în ipoteza actelor juridice	
încheiate de un singur soț, cu privire la bunurile aflate în comunitate	149
(v) Efectele juridice față de titularul aparent	150
Efectele juridice în relația dintre titularul aparent și titularul veritabil	
(trimitere)	151
Efectele juridice în relația dintre titularul aparent și terțul de	
bună-credință (trimitere)	151
Cazul atipic în care titularul aparent rămâne singurul obligat față de	
terțul de bună-credință	151
(vi) Concluzie	154
(vii) Aplicabilitatea teoriei aparenței în relația dintre <i>errans</i> și terți, alții	
decât titularul veritabil	154
5) Observații concluzive	155
A) Criteriul „existenței” în universul juridic	155
B) Realitatea juridică e ceea ce credem noi despre ea... sau parabola peșterii ...	158

C) Opozabilitatea prin cunoaștere și teoria aparenței: diferențe calitative sau exclusiv cantitative?	159
a) Puncte comune	159
b) Delimitări	160
(i) Inopozabilitatea situației juridice necunoscute de terț și cunoașterea parțial inexactă a realității relevante.....	160
(ii) „Inopozabilitatea” efectelor nulității maschează aplicarea teoriei aparenței, fără a trunchia opozabilitatea „provizorie” a adevărului judiciar	160
(iii) Teoria aparenței și cunoașterea cu totul inexactă a realității juridice relevante	162
c) Concluzie intermediară: cunoașterea posibilă și cunoașterea impusă, relevante doar <i>a priori</i> sau atât <i>a priori</i> , cât și <i>a posteriori</i>	164
d) Exemplul-tip în care sfera de aplicabilitate a opozabilității prin cunoaștere se suprapune cu cea a teoriei aparenței.....	168
(i) Ignorarea legitimă a clauzelor de inalienabilitate.....	169
(ii) Ignorarea legitimă a revocării unui act juridic preexistent.....	170
(iii) Limitarea legală a posibilelor consecințe ale ratificării și ale confirmării față de terți.....	171
e) Art. 897 C. civ. <i>versus</i> art. 901 C. civ. sau opozabilitate prin cunoaștere <i>versus</i> aparență	173
f) Art. 909 C. civ. ca ipoteză de aplicare concomitentă a opozabilității prin cunoaștere și a teoriei clasice a aparenței	178
g) Art. 1.306 și urm. C. civ. ca ipoteză de aplicare concomitentă a opozabilității prin cunoaștere și a teoriei clasice a aparenței.....	180

CAPITOLUL II. OPOZABILITATEA: MULTIPLICAREA REALITĂȚII JURIDICE ȘI ADEVĂRUL JURIDIC

Liminarii	182
1) Opozabilitatea. Noțiuni. Delimitări. Resorturi	189
A) Noțiuni – chestiuni generale.....	189
B) Noțiuni – clarificări.....	190
C) Delimitare (I). Opozabilitate și exigibilitate.....	192
Cazul atipic al dreptului de retenție	193
D) Delimitare (II). Opozabilitate și relativitate.....	194
Opozabilitatea <i>inter partes</i>	197
E) Delimitare (III). Opozabilitatea și dreptul subiectiv.....	198
a) Dreptul subiectiv înțeles ca beneficiu al normei	199
b) Dreptul subiectiv nu supraviețuiește titlului care l-a generat	199
Posibile contraargumente.....	200
c) Norma convențională supraviețuiește executării contractului.....	203
d) Concluzie intermediară	205
F) Resorturile opozabilității	207
a) Ipoteză	207
b) Nuanțări.....	208

c) Publicitatea anticipată.....	208
d) Analiza ipotezei propuse	210
e) Concluzie	212
(i) Opozabilitatea <i>erga omnes</i>	212
(ii) Opozabilitatea și stările de fapt	214
2) Care sunt subiecții de drept vizați de opozabilitate?	217
A) Opozabilitatea invocată în contra terților.....	217
B) Opozabilitatea invocată de terți	218
C) Terții față de care contractul produce efecte juridice concrete.....	221
D) Opozabilitatea invocată între părțile contractante.....	225
a) Contracte care nu se rezumă la generarea de raporturi obligaționale	225
b) Contracte care generează raporturi obligaționale	227
E) Concluzii	235
3) (In)opozabilitatea parțială ca mod de generare a realităților juridice paralele	236
A) Realitățile juridice paralele. Noțiune.....	236
B) Aparente realități juridice paralele.....	238
C) Veritabile realități juridice paralele	239
a) Cesiunea de creanță ca operațiune potențial generatoare de realități juridice paralele	240
b) (In)opozabilitatea parțială a desființării retroactive a unui act juridic ca sursă a realităților juridice paralele	242
c) Admiterea acțiunii în simulație ca premisă a realităților juridice paralele	242
d) Admiterea acțiunii pauliene ca premisă a realităților juridice paralele	243
4) Distanța dintre opozabilitatea substanțială și opozabilitatea probatorie în cadrul procedurii contencioase	251
A) Probațiunea în procedura contencioasă. Observații generale	254
Rolul cunoașterii empirice.....	256
(i) Cunoașterea mediată a voinței manifeste	258
(ii) Valoarea juridică a tăcerii.....	260
(iii) Adevărul juridic: dezvăluit sau generat? Juridicul autosuficient.....	261
(iv) Concluzie intermediară (A). Valoarea juridică a tăcerii	267
(v) Concluzie intermediară (B). Obiectul probațiunii în cazul situațiilor juridice generate de acte juridice.....	271
B) Relativitatea probațiunii	272
C) Probațiunea și reificarea situațiilor juridice (aparența generează dreptul?).....	274
D) Concluzie intermediară.....	277
E) Opozabilitatea probatorie. Noțiune	279
F) Resorturile opozabilității probatorii	280
a) Legea ca resort al (in)opozabilității probatorii	281
(i) Voința reală și aparența voinței	281
(ii) Data certă și prezumția legală a falsei aparențe.....	284
Precizări introductive. Noțiune	284
Relevanță juridică. Justificare	284

Precizare. Relevanța datei certe în funcție de criteriile opozabilității substanțiale	287
Delimitare. Cerința datei certe independent de valența sa probatorie.....	294
(iii) (In)opozabilitatea probei contrare	294
(iv) (In)opozabilitatea probei contrare, consecință a reificării situațiilor juridice	295
(v) Opozabilitatea probatorie parțială și realitățile juridice paralele	297
b) Contractul ca resort al (in)opozabilității probatorii.....	301
G) <i>Forța probantă. Noțiune</i>	305
a) Interludiu – Efectul relativ al actului juridic declarativ.....	305
b) Precizare.....	309
c) Semnificația juridică a forței probante	311

CAPITOLUL III. REIFICAREA SITUAȚIILOR JURIDICE VOLUNTARE.

CAUZĂ ȘI FORMALISM	314
1) Formalism juridic. Formă și formalități.....	316
2) Formalism și aparență	319
3) Perspectivă istorică	320
A) <i>Nuda pactio obligationem non parit</i>	320
a) Concesii făcute consensualismului.....	321
b) Consensualismul păstrează statutul de tolerat	323
B) <i>Transferul proprietății. Modus acquirendi. Titulus ad acquirendum</i>	324
C) <i>Semnificația aparenței asociate efectelor juridice voluntare</i>	326
D) <i>Nuda pactio... și condictio indebiti</i>	327
E) <i>Consensualismul, cauza și libertatea contractuală</i>	328
Codul civil Napoleon... sau istoria ca „mijloc de a ajusta trecutul pe măsura entuziasmelor prezentului”	329
4) Cauza obligației. Punct de legătură între dreptul francez și cel german?	332
A) <i>Cauza: consecință sau temperare a eficienței juridice a voinței?</i>	336
a) Voința orientată spre scop	336
b) Consimțământul ca aparență a voinței	337
c) Echivalentul juridic al scopului	338
d) Delimitare. Definiție	339
e) Cauza, contraponderare a consensualismului	340
B) <i>Cauza obligației în dreptul francez. Succinte observații de ordin istoric</i>	341
C) <i>Observații finale</i>	343
a) Preluarea riscurilor de către creditor. Obligația supraviețuiește propriei cauze.....	345
Incursiune în dreptul comparat	346
b) Starea de fapt dobândește relevanță juridică	352
c) Obligația facultativă	355
D) <i>Interludiu – consensualism și libertate contractuală</i>	356
a) Liberalitatea <i>inter vivos</i>	356
b) Actul juridic unilateral	359
(i) Delimitare: Fragmentarea contractului oneros	364

Respect pentru (ii) Delimitare: antecontractele și clauzele anticipatorii.....

(ii) Delimitare: antecontractele și clauzele anticipatorii.....	366
(iii) Cauza finală susține libertatea contractuală chiar atunci când e survenită ulterior nașterii obligației.....	369
c) Concluzie intermediară.....	371
E) Cauza obligației în dreptul german.....	372
a) Formalism, abstractizare și reificare în BGB	372
(i) Trennungsprinzip și Abstraktionsprinzip.....	372
Actul abstract. Semnificație în dreptul român.....	374
Actul abstract. Semnificație în dreptul german.....	374
(ii) Semnificația formei/formalităților care însoțesc actul abstract de dispoziție	376
(iii) Semnificația cauzei obligației	379
Justa cauză în dreptul român.....	380
Justa cauză în dreptul german	381
Aparența manifestată prin formalism nu dislocă binomul voință-cauză... ..	386
b) Formalism și abstractizare în ABGB.....	387
c) Formalism și abstractizare în CC și CO	388
5) Procedura cambiei și a biletului la ordin. Echivalent al abstracțiunii în dreptul român?	389
A) Aparența artificial creată.....	389
B) Semnificația formalismului	390
C) Abstractizarea exclusiv față de terți.....	390
D) Forma cambială și formalitatea de carte funciară.....	393
a) Formalitatea de carte funciară: semnificație procesuală.....	393
b) Forma cambială: semnificație substanțială.....	393
c) Diferențe	394
E) Dedublarea realității juridice, a priori asumată de terți	396
a) Mandatul fără reprezentare	396
b) Tranzacționarea cu adevărul juridic și dedublarea realității juridice.....	397
F) Girul: transmisiune sau dobândire originară	401
G) Concluzie intermediară.....	402
H) Acțiunea cambială și acțiunea causală. Executarea cambială.....	404
I) Puncte de contact între abstracțiune și procedura cambială.....	405
6) Concluzii	405

CAPITOLUL IV. APARENȚA ÎN STATICA ȘI DINAMICA

DREPTURILOR REALE	408
1) Posesia ca aparență a drepturilor reale	408
A) Sistemul juridic nu își este sieși suficient	408
B) Fapticul dobândește relevanță juridică	410
C) Acțiunile posesorii: mod de valorificare juridică a aparenței în sine?	411
a) Posesia. Noțiune	411
(i) Delimitare: posesia tabulară	412
(ii) Delimitare: sezina.....	412

b) Posesia ca „aparență” a dreptului de proprietate: paralelă cu posesia tabulară	414
(i) Conflictul dintre posesii concurente	414
(ii) Rolul probatoriu al posesiei	414
(iii) Posesia ca mijloc de publicitate	415
(iv) Posesia tabulară și îndatorirea terților de a se informa	417
(v) Posesia perpetuată în timp, ca mod de dobândire a dreptului	419
Uzucapiunea întemeiată pe posesia asupra bunului mobil	419
Uzucapiunea întemeiată pe posesia asupra bunului imobil	420
Uzucapiunea întemeiată pe posesia tabulară	422
(vi) Posesia ca temei al erorii legitime	424
c) Acțiunile posesorii și cererea de ordonanță președințială	424
2) Specificul aparenței în materia transferului drepturilor reale	427
A) <i>Precizări introductive</i>	427
B) <i>Opozabilitatea prin cunoaștere și teoria „clasică” a aparenței</i>	429
C) <i>Aparența și transferul drepturilor reale mobiliare. Art. 937 alin. (1) C. civ. ca aplicație a teoriei clasice a aparenței</i>	433
a) Originea regulii. Drept comparat	433
b) Art. 937 alin. (1) C. civ. în concepția actuală	435
(i) Condițiile pentru aplicarea art. 937 alin. (1) C. civ.	436
(ii) Fundamentul regulii din art. 937 C. civ.	440
c) O altă interpretare a art. 937 alin. (1) C. civ.	442
(i) Analiza istorică a regulii reiterate de art. 937 alin. (1) C. civ.	442
(ii) Prezentarea critică a viziunii clasice	446
(iii) Viziunea proprie asupra art. 937 alin. (1) C. civ.	449
Eroarea fortuită în contextul îndatoririi de a se informa	449
Cerințele teoriei „clasice” a aparenței	452
Art. 937 C. civ. face aplicația teoriei „clasice” a aparenței	454
Protejarea dobânditorului de bună-credință în relația cu veritabilul proprietar, atunci când nu se aplică teoria „clasică” a aparenței	459
d) Observații finale: art. 937 C. civ. și titlul provenit de la adevăratul proprietar	463
(i) Clauza de inalienabilitate	463
(ii) Dreptul de preempțiune	464
(iii) Înstrăinarea bunului mobil asupra căruia s-a constituit anterior dreptul de gaj	465
D) <i>Specificul aparenței în materia transferului de drepturi reale imobiliare</i>	466
a) <i>Precizări introductive</i>	466
b) <i>Publicitatea imobiliară ca mijloc de generare a aparenței</i>	468
(i) <i>Aparența în sistemul german de carte funciară</i>	469
(ii) <i>Aparența în sistemul român de carte funciară</i>	475
ii.1) <i>Aparența concordantă cu situația juridică preexistentă</i>	475
... în reglementarea actualului Cod civil	475
<i>Aparența exactă de carte funciară nu generează efecte juridice</i>	476
<i>Obligația de a da, departe de a fi resuscitată</i>	478

Incursiune în dreptul comparat	480
Acțiunea în prestație tabulară sau ceea ce ar fi trebuit să fie sanctiunea obligației de a da	482
Concluzie intermediară	485
Formalismul de carte funciară nu condiționează însăși forța obligatorie <i>inter partes</i> a actului translativ de drepturi reale imobiliare ...	487
Elementul de noutate: lipsa scindării realității juridice anterior intabulării	490
Diferență față de sistemele de inspirație germană regăsită în etapa anterioară intabulării	491
Prestația tabulară și acțiunea pauliană	492
Limitele relevanței juridice a cunoașterii efective	493
Intabularea nu e un mod de dobândire – consecințe juridice	494
... în reglementarea Legii nr. 7/1996	498
ii.2) Aparența contrară situației juridice preexistente	502
Condițiile în care buna-credință e protejată	503
Modul concret în care aparența joacă în favoarea terțului de bună-credință.....	505
Natura juridică a termenului legal.....	506
Semnificația termenului legal	507
Concluzie intermediară	508
Protejarea bunei-credințe a dobânditorului prin act cu titlu gratuit	510
Circumstanțierea bunei-credințe în materia publicității imobiliare.....	511
Buna-credință. Semnificație.....	511
Buna-credință și cunoașterea impusă.....	512
Buna-credință și cunoașterea efectivă.....	513
Consecințe juridice condiționate de buna-credință	515
Momentul la care trebuie să existe buna-credință.....	520
Buna-credință. Nuanțare: Acțiunea în rang.....	521
Concluzii finale.....	524
Conclusion	529
Bibliografie	535
Index articole	549
Index alfabetic	553

CAPITOLUL I

TEORIA APARENȚEI. SEMNIFICAȚIE ȘI RELEVANȚĂ JURIDICĂ

1) Aparența. Semnificație

1. Înainte de a trece la fondul problematicii și la stabilirea punctelor de interes, credem că e necesară clarificarea anumitor noțiuni cu care vom opera în analiza noastră. Evident, se cer a fi mai întâi stabilite conținutul, respectiv sensurile noțiunii de aparență.

A) Aparența – criteriu al realității

2. Aparența e, în general, înțeleasă ca „*Ce qui se présente immédiatement à la vue, à la pensée*” sau „*Aspect sensible, perçu du réel, par opposition à la réalité en soi*”¹. Așadar, cea mai la îndemână definiție a aparenței – și cel mai des uzitată – ar fi construită prin raportare la *real*² și s-ar referi la *calitatea de a fi ușor perceptibile a trăsăturilor*³ unui obiect, fenomen⁴, ale unei situații etc.

B) Aparența – criteriu al cunoașterii

3. Ultima dintre definițiile enunțate sugerează și o a doua semnificație a aparenței. Astfel, pasul următor percepției/observării trăsăturilor mai mult sau mai puțin evidente e realizarea unei reprezentări asupra realității, pornind de la constatările făcute. Deși elementele observate sunt reale, impresia despre realitate, întemeiată pe observarea lor, s-ar putea să fie greșită. Această posibilă contradicție⁵, care își face loc în definirea aparenței, e

¹ *Le petit Larousse*, 2007. Dicționarul explicativ al limbii române (*DEX*) cuprinde o definiție asemănătoare: „înfățișare exterioară (și adesea neconformă cu realitatea) a cuiva sau a ceva”. Am evitat să pornim de la această definiție pentru rațiuni care vor reieși în cele ce urmează. De asemenea: „a situation in which sth seems to exist although this may not, in fact, be the case” (*Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 6th ed., 2000).

² Definiim *realul* prin excludere, ca fiind opus *idealului* (deoarece există independent de gândirea umană), respectiv *irealului* (deoarece există cu adevărat, nefiind iluzoriu).

³ Aspect (de ce qui apparaît); ce qu'on voit d'une personne ou d'une chose, manière dont elle se présente (*Le petit Robert*, 1993); äußerer Schein (*Duden – Deutsches universal wörterbuch*, 2005).

⁴ Originile acestei noțiuni (*fenomen*) o apropie de aparență mai mult decât am fi tentați să credem „la prima vedere”. Astfel, fenomenul este înțeles ca: „ceea ce apare sau se manifestă (din gr. *tò phainómenon*, participiu substantivizat al verbului *phainesthai*: a apărea)”, cu mențiunea că „verbul «a apărea» trimite la modalitățile imediate ale experienței, dar conține o asemenea ambiguitate încât uneori are o valență negativă, însemnând o «păreră» opusă adevărului, alături un sens pozitiv, ca revelație sau manifestare a existenței înseși” (*Enciclopedie de filosofie și științe umane...*).

⁵ Apparent: qui n'est pas tel qu'il paraît être, qui n'est qu'une apparence (*Le petit Robert*, 1993).

rezultatul intervenirii unui element distinct – cunoașterea, mai precis, cunoașterea trăsăturilor ușor perceptibile ale realului, urmată de cunoașterea realității în sine. În timp ce primul sens al noțiunii de aparență se referea pur și simplu la o anumită calitate a unor trăsături ale obiectelor, fenomenelor etc., cea de a doua semnificație are în vedere consecința percepției acestor trăsături. De această dată, aparența denumește *rezultatul cunoașterii fundamentate pe caracteristicile ușor perceptibile* la care am făcut referire.

4. În esență, pentru clarificarea semnificației conceptului de aparență se face apel la alte două noțiuni, acelea de *real*¹/*realitate*, respectiv de *cunoaștere*². Aparența nu e altceva decât consecința cunoașterii – corecte sau nu – a ceea ce e real. Cu alte cuvinte, vorbim despre o *re-prezentare* a realității, o *re-construcție*³ a acesteia la nivelul intelectului, fundamentată pe observarea directă a obiectelor, fenomenelor etc. Sunt valorificate elemente ușor perceptibile (de ordinul evidenței) din perspectiva subiectului cunoscător. Nu rațiunea, ci simțurile sunt cele care facilitează acest tip de cunoaștere⁴. Tocmai de aceea, pot fi calificate drept *aparente* doar realitățile sensibile, așadar perceptibile prin simțuri.

În opoziție cu realitatea, care este independentă de subiectul cunoscător, aparența este influențată în mod fundamental de către acesta din urmă. Trăsăturile unui fenomen, obiect etc. sunt aparente sau nu în funcție de cel care le observă; prin urmare, și reprezentarea realității în temeiul acestor trăsături va varia de la un subiect cunoscător la altul.

5. E adevărat că istoria filosofiei cunoaște și concepția potrivit căreia întreaga realitate materială nu este altceva decât rezultatul percepției: „O opinie răspândită într-adevăr în mod ciudat printre oameni este aceea că (...) toate obiectele sensibile posedă existență, naturală sau reală, distinctă de faptul de a fi percepute de intelect (...) ce altceva sunt obiectele menționate mai înainte dacă nu lucruri pe care le percepem prin simțuri? Și ce altceva percepem pe lângă propriile noastre idei și senzații?”⁵ Trebuie subliniat că teoria lui Berkeley a fost amendată ulterior, arătându-se că acesta credea a dovedi că toată realitatea este de natură mentală, pe când ceea ce a dovedit este că „noi nu percepem lucruri, ci calități, și că acestea sunt relative la recipient”⁶... așadar, *a nu se pune semnul egalității între aparență și existență, respectiv între aparență și realitate: trunchierea realității prin intermediul percepției nu echivalează cu construcția originară a celei dintâi, fiind doar o reconstrucție mentală a ceva preexistent.*

6. Putem concluziona că definirea aparenței implică trei puncte de reper: *realitatea, cunoașterea și, evident, subiectul cunoscător*⁷. Obiectul cunoașterii e perceput în mod

¹ Qui existe ou a existé véritablement (*Le petit Larousse*).

² Reflectare în conștiință a realității existente independent de subiectul cunoscător (DEX); „structură relațională a conștiinței, mod de a fi al unui lucru în conștiință, înțelegere a ființei” (*Enciclopedie de filosofie și științe umane...*).

³ Optăm, așadar, pentru o concepție reprezentacionistă despre cunoaștere, fără alte nuanțări, chiar dacă chestiunea a fost dezbătută – și nu neapărat tranșată – în filosofie, dar și în psihologie.

⁴ Desigur că există și nenumărate situații în care perceperea trăsăturilor aparente ale obiectelor din jur se îmbină cu cunoașterea rațională sau chiar cu alte mijloace ale cunoașterii empirice (e.g., experiența).

⁵ G. Berkeley, *Tratat asupra principiilor cunoașterii omenești*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 77. *Ibidem*, pp. 76, 94.

⁶ B. Russell, *Istoria filosofiei occidentale*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 163.

⁷ Subliniem din nou că subiectul cunoscător e luat în calcul implicit și atunci când aparența se referă exclusiv la calitatea trăsăturilor unui obiect, fenomen etc.: aceste trăsături sunt sau nu aparente în funcție de modul de percepție al subiectului cunoscător.

direct, fără a fi utilizate raționamente în descoperirea lui. Mai precis, cunoașterea se va concretiza în imaginea mentală rezultată ca urmare a percepției: obiectul sau fenomenul exterior individului, care acționează asupra organelor de simț ale acestuia, este reflectat ca întreg, ca urmare a ansamblului însușirilor sale care au putut fi percepute.

Desigur că o atare înțelegere a aparenței duce cu gândul la cunoașterea empirică în general¹. Scăderea unei astfel de abordări în ceea ce privește situațiile juridice – care fac, în cele din urmă, obiectul studiului nostru – pare a fi legată de faptul că acestea reprezintă realități abstracte, nesusceptibile de a fi cunoscute prin simțuri, la care face de multe ori apel cunoașterea empirică². Vom arăta că surmontarea acestui potențial impediment are, între altele, drept premisă distincția dintre aparență și cunoașterea empirică în ansamblul ei.

C) Semnificația filosofică...

7. Observațiile făcute până aici ne apropie în mare măsură de definirea din perspectivă filosofică a aparenței drept „categorie a cunoașterii prin care se înțelege manifestarea exterioară, perceptibilă prin simțuri, a obiectelor. Aparența este *rezultatul contactului nostru senzorial, nemijlocit, prin intermediul senzațiilor și percepțiilor*, cu obiectele și reprezintă o cunoaștere superficială”³ (s.n.).

Anticipând remarcile care vor fi prilejuite de definițiile din perspectivă juridică ale aparenței, amintim că termenul a fost înțeles (și) în filosofie „sau ca ascundere a realității, dat pe care cunoașterea trebuie să îl depășească, sau ca manifestare a realității, suprapunându-se, prin urmare, cu adevărul”⁴.

D) ... și aproximarea juridică

a) Liminarii

8. Trebuie să nu pierdem din vedere faptul că discuția propusă mai devreme are ca țintă finală stabilirea relației dintre aparența ca formă de cunoaștere și situațiile juridice generate de actele juridice încheiate între privați.

Semnificația recunoscută aparenței ridică problema – semnalată deja în cele ce precedă – a compatibilității acestei categorii a cunoașterii cu situațiile juridice ca realități abstracte. Mai exact, concluzia inevitabilă de până acum este aceea că aparența e rezultatul cunoașterii prin simțuri (cunoașterea senzitivă). Dar un astfel de mod de cunoaștere poate fi aplicat, cu mai mult sau mai puțin succes, în cazul realităților materiale⁵.

¹ Empiric, din gr. *empeirikos*: en „în” și *peira* „experiență”. Empiric – bazat nemijlocit și exclusiv pe *experiență*, și nu pe o generalizare teoretică (*Dicționar de filozofie*, Ed. Politică, București, 1978).

² Merită observat că, în filosofie, rațiunea, mai mult sau mai puțin valorizată de teoria cunoașterii empirice, e înțeleasă ca „facultate a cunoașterii (...) caracterizată prin faptul că operează cu noțiuni, judecăți și raționamente; prin rațiune omul poate pătrunde dincolo de *aparențele* lucrurilor și fenomenelor (...)” (s.n.) (*Dicționar de filozofie...*, 1978).

³ *Idem*.

⁴ *Enciclopedie de filozofie și științe umane...*, [aparență].

⁵ Nu ne referim la *materialitate* în sensul filosofic de însușire a unor lucruri, procese etc. de a exista independent de conștiință. Înțelegem aici prin *materialitate* proprietatea de a fi perceput prin simțuri.